

Pápai –Tarr Ágnes[1]: Merre tovább európai büntetőjog?

Debreceni Jogi Műhely, 2007. évi (IV. évfolyam) 4. szám (2007. október)

I. Bevezető gondolatok

Amikor az 50-es években tanúi lehettünk, annak, hogy Európában egy új korszak kezdődik el, mely integrálja a kontinens néhány országát, még senki nem gondolta volna, hogy ez a gazdasági együttműködéssel induló szerveződés egy összeurópai szervezetté növi ki magát a XXI. század elejére. Az eredeti célkitűzés gazdasági együttműködés volt, egy egységes gazdasági térség kialakítása, ahol biztosított az áruk, a személyek, a tőke, és a szolgáltatások szabad áramlása. A tagállamok ezeken a területeken lemondtak szuverenitásukról és átruházták azt a közösségi intézményekre. Azzal azonban senki nem számolt, hogy egyszer még európai büntetőjogról, avagy a büntetőjog európaizálásáról[2] is beszélhetünk majd.

Elképzelhetetlennek tűnt, hogy a tagállamok éppen a büntetőjog területén engedjenek majd beleszólást nemzeti jogrendszerükbe. A tudományos irodalom is azt az álláspontot képviseli, hogy a büntetőjog fejezi ki a jogágak közül a legerőteljesebben egy nemzet történelmi, politikai, kulturális hagyományait.[3] Szokták ezt úgy is emlegetni, mint a büntetőjog kultúra függőségét. Látnunk kell azonban, hogy valóban vannak a büntetőjognak olyan területei, amelyet a tagállamok erkölcsi, vallási, történelmi fejlődése határoz meg, de az egész büntetőjog kultúra függőségéről nem beszélhetünk.[4]

Az Európai Unió büntetőpolitikáját gyakorlati szükségszerűség hívta életre.[5] A legtöbbet hangoztatott indok, hogy a személyek szabad áramlásával, és a tagállamok közötti határellenőrzés megszüntetésével, a bűnelkövetők helyzete is megváltozott, ha úgy tetszik könnyebb lett az Európán belüli elrejtőzés. A bűncselekmények új dimenziói jelentek meg, melyek új kihívásokat jelentenek a bűnüldöző szervek számára.[6] Ez természetesen megkívánja a fokozottabb együttműködést és a korábbi elavult, alacsony hatékonyságú bűnügyi együttműködés új alapokra fektetését. Meghatározó indokként említhetjük még, hogy az Unió létrejöttével kialakultak bizonyos szupranacionális jogtárgyak, amelyek eddig nem léteztek, de mostmár büntetőjogi védelmet igényelnek.[7]

Az európai büntetőjogot tehát praktikussági szempontok hozták létre, azóta szükségességét, létjogosultságát többen bizonyították. Az azonban még ma is vita tárgya, hogy meddig terjedjen az Unió büntető hatalma. A tagállamok ezen a területen még mindig ragaszkodnak önállóságuk megőrzéséhez, de ennek ellenére bár sokan nem szívesen mondjuk ki, de az Unió harmadik pillére is mindinkább elmozdul a szupranacionalitás felé. Természetesen ez az elmozdulás nem zökkenőmentes, ugyanis nem túlzok, ha azt mondom, hogy az európai büntetőjog manapság örökös csaták színtere. „Háború” dúl egyrészt a tagállamok és az Unió között. A tagállamok nem akarnak engedni, és ezt több-kevesebb sikerrel, de nyilvánosságra is hozzák. Gondoljunk csak például a Bíróság előtti büntető ügyekre, melyben beavatkozóként vesznek részt, vagy még erőteljesebb és konkrétabb példa a lengyel vagy a német Alkotmánybíróság döntései, melyek nyíltan szembe helyezkedtek, és gyakorlatilag megsemmisítették a belső jogba átültetett európai elfogatóparancsról szóló kerethatározat vívmányait.[8]

Ugyanakkor harc dúl magán az Európai Unión belül is, mégpedig véres kompetencia harc, hogy melyik Intézmény, milyen jogi formát öltve hozzon büntető tárgykörben jogi aktusokat. A harcban a Bíróság igyekszik eldönteni egyelőre még csak a csatát, de többnyire olyan formában, hogy a szupranacionalitás felé való elmozdulást kell aposztrofálnunk.

Hogy jelenleg hol tart az európai büntetőjog? Ezt próbálom egy rövid kis „történelmi” bevezető után felvázolni, kiragadva csupán kettőt a sarkalatos Bírósági döntések közül. A két kerethatározattal kapcsolatos döntés bemutatását azért tartom indokoltnak, mivel mindkettőben, ha úgy tetszik az európai büntetőjog jövőbeli tartó pillérét erősíti meg a Bíróság, elvi alapot teremtve, egyrészt az európai büntetőjog hatékony megvalósulásának, másrészt alapot teremtve egy új fajta büntető jogalkotásnak.

II. Egy kis „történelem”

A bűnügyi együttműködésre a gazdasági integráció eredetileg nem terjedt ki, ennek lehetőségét a Maastrichti szerződés nyitotta meg, mely megteremtette az unió ún. három pilléres szerkezetét. Az első pillérbe a korábbi közösségek integrálódtak (az Európai Szén-és Acélközösség, az Európai Atomenergia Közösség, és az Európai Gazdasági Közösség). Ez a pillér szupranacionális szinten működik, ami azt jelenti, hogy az uniós intézmények a tagállamokra, illetve azok állampolgáira kötelező jellegű normákat írhatnak elő, azokban a tárgykörökben, melyekben a tagállamok lemondtak szuverenitásukról. A közösségi jog része tehát a tagállamok jogrendjének és azt a bíróságainak alkalmazni kell. A közösségi jog és a belső jog konfliktusa esetén, az Európai Bíróság esetjoga alapján egyértelműen a közösségi jog primátusa érvényesül.[9] Ehhez képest az unió másik két pillére, a Közös Kül- és Biztonság politika (II. pillér), valamint a Bel- és Igazságügyi Együttműködés (III. pillér), megmaradt kormányközi jellegűnek.

A Maastrichti szerződés 1997-ben került módosításra, mely jelentős változásokat hozott a számunkra most fontos harmadik pillér vonatkozásában is.[10] A vízum és menekült politika, illetve a polgári ügyekben történő együttműködés, átkerült az első, a közösségi pillér kompetenciájába. A rendőrségre és a büntető igazságszolgáltatásra vonatkozó együttműködés pedig, megmaradt a harmadik pilléren belül, melynek elnevezése Rendőri és Bűnügyi Együttműködésre változott.

Az új harmadik pillér célkitűzései között szerepelt egy hatékonyabb bűnügyi együttműködés a tagállamok között, a bűncselekmények minimum tényállási elemeinek a meghatározása, és harc, továbbá egységes fellépés a szervezett bűnözés ellen. Ezen célok megvalósításához természetesen hatékony jogi eszközökre is szükség volt. Ennek alapján lehetőség van nemzetközi egyezmény, közös álláspont, határozat és kerethatározat elfogadására. Mivel a kerethatározat egy új jogi eszköz és mivel a gyakorlatban is a legsűrűbben előforduló, érdemes néhány szót ejteni róla, annál is inkább, mert a Bírósági döntések kapcsán elsősorban kerethatározat értelmezésével és megsemmisítésével kapcsolatos ügyeket igyekszem górcső alá venni.

A kerethatározat a korábbi közös fellépés helyett került bevezetésre. „Kerethatározatokat fogadhat el (tudni illik a Tanács egyhangúsággal) a tagállamok törvényeinek és rendeleteinek közelítése céljából. A kerethatározatok az elérendő eredmény tekintetében kötelezik a tagállamokat, de a megvalósítás formáját és módját a nemzeti hatóságokra bízák. A kerethatározatoknak nincs közvetlen hatályuk.”[11]

A tagállamok jogának egymáshoz való közelítésében, egy új, hatékonyan tűnő eszközként jelent meg a kerethatározat. A definíció alapján látjuk, hogy a kerethatározat nagyon is hasonlít a közösségi pillérben jól ismert irányelvhez. Mindkét norma ugyanis, csak az elérendő cél tekintetében köti a tagállamokat, de a megvalósítás eszközét és módját maga a tagállam választja ki. Mindkét norma a tagállamok jogi és közigazgatási előírásainak a közelítését hivatott szolgálni. A hasonló célon és a hasonló megfogalmazáson kívül, közös még a két jogi aktusban, hogy kötelező erővel bírnak és, hogy közvetett hatályuk van, továbbá

a címzettjei mindig a tagállamok. Ez azt jelenti, hogy határidő tűzésével, a tagállamoknak kell teljesíteni, az általuk kiválasztott eszközzel az irányelvben és a kerethatározatban foglaltakat.

Lényegi különbség azonban a két aktus között, hogy amennyiben a tagállam az irányelv implementálására nyitva álló határidőt elmulasztja, a Bizottság meghatározott feltételek fennállása esetén, a Bírósághoz fordulhat és hivatkozhat a szerződésszegésre.[12] Addig a kerethatározat vonatkozásában ilyen kikényszerítési mozzanattal nem találkozunk. Ez alapján azt állapíthatjuk meg, hogy szankció nélkül maradt a kerethatározatban foglaltaknak a megsértése, ami azt jelenti, hogy elmaradhat a hatékony megvalósulás, hiszen a tagállamok következmények nélkül késlekedhetnek a kerethatározat jogrendszerükbe történő átültetésével.

A kerethatározatot a Tanács fogadja el egyhangú szavazatával. Szemben a közösségi joggal, ahol kizárólag a Bizottság rendelkezik javaslattevési lehetőséggel, kerethatározat meghozatalára a tagállamok és a Bizottság is tehetnek javaslatot. A Bizottság harmadik pilléren belüli javaslattevési lehetősége az eredeti elképzelésekhez képest így is óriási előrelépés, és ez a tény, hogy a Bizottság, mint a Közösség egyik szupranacionális szerve szerepet kap a jogalkotási folyamatban, egyértelműen a közösségi jelleg erősödését jelzi a harmadik pillérben.

További különbségként kell megemlíteni, hogy az irányelv az EK Bíróságának köszönhetően bizonyos esetekben közvetlen hatállyal rendelkezik,[13]addig a kerethatározat vonatkozásában maga a Szerződés zárja ki a közvetlen hatály lehetőségét. Ez azt jelenti, hogy míg irányelv esetén lehetősége van az állampolgárnak, hogy hivatkozzon arra, hogy az állam nem teljesítette jogközelítési kötelezettségét, addig a kerethatározat tekintetében a közvetlen hatály teljes egészében kizárt.[14]

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy bár a kerethatározat az irányelv mintájára jött létre, de hatékonyságában jóval elmarad mögötte. Mégis „a közösségi irányelv alteregójaként, rendkívüli lehetőségek rejlenek benne, épp azon a területtel kapcsolatban, amely az eddigiekben a legjobban képes volt ellenállni az integrációnak- a büntetőjog területén.”[15]Az utóbbi néhány évben pedig, tanúi lehettünk annak, hogy egyre több, mind büntető anyagi, mind büntető eljárásjogot érintő kerethatározat látott napvilágot.[16]

Az a tény, hogy ma az Európai Bíróság harmadik pillérrel kapcsolatos eseteit kívánom ismertetni, szintén egy történeti fejlődés eredménye. Az Európai Bíróság eredetileg a közösség bírósága volt. Büntetőjogot érintő döntései is csak más, a közösségi jogot érintő ügyek kapcsán merültek fel. Elsősorban gondolok itt arra, hogy gyakran találkoztunk olyan esettel, amikor a tagállami büntető jogalkotás sértette valamely közösségi jogi norma hatékony megvalósulását, mert esetleg a személyek, vagy a szolgáltatások szabad áramlásának elvébe ütközött. Ezekben az ügyekben a Bíróság vizsgálata mindig kettős irányú, először is vizsgálat tárgyát képezi, hogy a nemzeti rendelkezés valóban a közösségi alapszabadság valamelyikébe ütközik-e. Ezt követően a Bíróság górcső alá veszi, hogy az adott belső rendelkezés nem igazolható-e közérkölc, közrend, közbiztonság stb. alapján. A jogirodalom elsősorban az ún. neutralizációs esetekkel foglalkozik. Ez azt jelenti, hogy az Európai Bíróság döntése a tagállamra, a büntető norma félre tételének kötelezettségét írja elő, vagyis amikor a tagállami korlátozás nem igazolható.[17] Természetesen olyan esetekkel is találkozunk, amikor a tagállami korlátozás megfelelően igazolható, vagyis jogosan lehet hivatkozni a közrend, közérkölc stb. védelmére,[18]illetve az is előfordul, hogy a Bíróság nem nyilatkozik ebben a tárgykörben.[19] Ezen esetek részletes ismertetésétől azonban ehelyütt eltekintek.[20]

A harmadik pillérbe tartozó szabályok vonatkozásában hosszú ideig nem volt helye előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésének. A Maastrichti Szerződés már biztosított ugyan

egy korlátozott lehetőséget a Bírósághoz fordulásra, de ennek értelmében az államok a harmadik pillér tekintetében kizárólag az egyezmények kapcsán fordulhattak a Bírósághoz. Azt sem általános érvennyel teheték, hanem esetileg döntötték el, hogy az általuk megkötött Egyezmény vonatkozásában mire terjedhet ki a bírósági hatáskör.

Az Amszterdami Szerződés vívmányai közé tartozik, hogy a harmadik pillér tekintetében jelentős mértékben kibővült a Bíróság hatásköre. A Szerződés ugyanis expressis verbis megteremti a Bírósághoz fordulás jogát büntető ügyekben is. Az Unió Szerződés 35. cikk (1) bekezdése értelmében: „Az Európai Bíróságnak hatásköre van előzetes döntést hozni a jelen címben foglaltak alapján hozott kerethatározatok és határozatok érvényességéről, illetve értelmezéséről, valamint a jelen címben foglaltak szerint született megállapodások értelmezéséről, továbbá a végrehajtásukra hozott rendelkezések érvényességéről és értelmezéséről.”

Ebből megállapítható, hogy egyedül a közös álláspontok értelmezése nem kérhető a Bíróságtól. Ezen jelentős hatáskör bővülés azonban, nem feltétel nélküli. A tagállamok ugyanis egy alávetési nyilatkozattal ismerhetik el magukra nézve kötelezőnek a Bíróság hatáskörét.[21] Ezt az alávetési nyilatkozatot vagy a Szerződés aláírásakor vagy hatályba lépését követően bármikor megtehetik. A tagállamokon múlik annak terjedelme is, hogy mely nemzeti bíróságoknak teremtik meg a lehetőséget az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére. Választhatnak, hogy valamennyi tagállami bíróság számára adott legyen ez a lehetőség, vagy csak azon bíróságok privilégiuma, amelyek döntései ellen a nemzeti jogban már nincs további jogorvoslatnak helye. A Szerződés azonban nem zárja ki az alávetési nyilatkozatot nem tevő államokat sem az előzetes döntéshozatalból, abban az értelemben, hogy függetlenül attól, hogy egy állam tett-e ilyen nyilatkozatot vagy sem, írásbeli észrevételeket vagy nyilatkozatokat tehet a Bíróság előtt folyamatban lévő eljárások kapcsán.[22]

A Bíróságnak ezen kívül hatásköre van arra, hogy a kerethatározatok jogszerűségét felülvizsgálja, amelyet valamely tagállam vagy a Bizottság kezdeményezhet, lényeges eljárási követelmény megsértése, az EUSZ vagy annak alkalmazására vonatkozó bármely jogi rendelkezés megsértése, illetve hatáskörrel való visszaélés miatt. A Bíróság rendezheti továbbá a tagállamok közötti olyan vitákat, melyek az EUSZ 34. cikk (2) bekezdése alapján elfogadott jogi aktus- így például kerethatározat- értelmezésére, vagy alkalmazására vonatkozik, amennyiben azt a Tanács valamely tagja általi beterveztést követő hat hónapon belül, nem tudja eldönteni.

Az Unió Szerződés azonban azt is meghatározza, hogy a Bíróságnak mire nincs hatásköre a harmadik pillér tekintetében. Ez alapján elmondható, hogy sem a tagállamok rendőrségei vagy más rendfenntartó szervei működése jogszerűségének és arányosságának vizsgálatára, sem pedig arra nem terjed ki a jogosultsága, hogy megítélje a tagállamok hatáskörébe tartozó, a jog- és rendfenntartással, a belbiztonsággal kapcsolatos joggyakorlatot.

III .Az európai büntetőjog egyik sarkalatos pontja, avagy a Pupino - ügy[23]

A rövid történeti bevezető után a dolgok közepébe vágva, a Pupino-ügy bemutatását több szempontból is indokoltnak tartottam. Egy a büntetőeljárás körében született kerethatározat értelmezését kérte a tagállami bíróság, nevezetesen a 2001/220/IB. kerethatározat 2. 3. és 8. cikkének értelmezését.[24] Az ítélet jelentősége egyrészt abban áll, hogy a Bíróság kimondja a nemzeti jognak a közösségi joggal összhangban álló értelmezését a büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködés területén is. Másrészt a tagállamok ellenállási próbálkozása és felháborodása is markánsan kirajzolódik jelen döntés kapcsán.

Az alapügy Olaszországban játszódik, ahol büntetőeljárás indult Maria Pupino ellen, akit egyrészt azzal gyanúsítottak, hogy a cselekmény időpontjában ötödik életévüket be nem töltött növendékei sérelmére 2001. január és február folyamán, több ízben követte el „a fegyelmezési eszközzel való visszaélés bűncselekményét”, amikor rendszeresen megverte, nyugtató beadásával és szájuk ragtapasszal való leragasztásával fenyegette, és az illemhelyre való kimenetelben megakadályozta őket. Másrészt súlyos testi sértéssel is gyanúsították, mivel egy növendékére ütést gyakorolva, enyhe homloktáji duzzanatot okozott neki.

A probléma a sértettek kihallgatásával kapcsolatosan merült fel. Az olasz jogban az eljárás két szakaszra tagolódik, az előzetes nyomozásra, mely a bizonyítékok összegyűjtésére koncentrál a nyomozási bíró felügyelete alatt. Ennek alapján lehet a nyomozás megszüntetéséről, vádemelésről és a terhelt büntető bíróság elé állításáról dönteni. A vádemelés nyitja meg az eljárás második szakaszát, mely a bírósági tárgyalást jelenti. Főszabály szerint csak ebben a szakaszban van helye bizonyításnak, a felek kérelmére és a kontradiktórius eljárás elvének betartásával. Ez alól a szabály alól azonban vannak törvényben meghatározott kivételek, amikor lehetőség van már az előzetes szakaszban is a nyomozási bíró általi bizonyítás felvételre. Konkrétan a nemzeti jog úgy rendelkezik, hogy tizenhatodik életévüket be nem töltött kiskorú sérelmére elkövetett, nemi erkölcs elleni bűncselekmények esetén, a bizonyítás felvétel korábban, már a nyomozás során elvégezhető. Ebben az esetben anélkül, hogy a tárgyaláson a tanúvallomás megisméltésére sor kerülne, a nyomozati szakban tett vallomás teljes értékű bizonyítékként felhasználható. A szabályozás elsődleges célja természetesen, a sértett kímélete, hogy a tárgyaláson nagy nyilvánosság előtt ne kelljen vallomást tenni. [25]

Jelen ügyben az ügyész indítványozta az ügy sértettjeinek, konkrétan nyolc gyereknek a kihallgatását már a tárgyalás előtti szakaszban, különleges eljárás keretében. Ennek indoka volt, a gyermekek rendkívül fiatal kora, valamint, hogy lélektani állapotuk elkerülhetetlen változása, valamint, hogy a pszichológiai elfojtási folyamat miatt nem halasztható a kihallgatás a tárgyalásig. M.Pupino az ügyész ezen kihallgatásokra vonatkozó indítványát ellenezte, mivel szerinte ez nem tartozik az olasz törvényekben meghatározott esetek hatálya alá, hiszen ott nemi erkölcs elleni bűncselekményekről van szó csupán, márpedig jelen ügyben nemi erkölcs elleni bűncselekmény egyáltalán nem történt.

Az olasz bíró első körben az olasz Alkotmánybírósághoz fordult, kérelmében a fenti olasz rendelkezések alkotmányosságát és az uniós kerethatározatnak való megfelelést kérdejelezte meg. Az olasz Alkotmánybíróság azonban csak szigorúan az alkotmányossági kérdésekről nyilatkozott, a kerethatározattal kapcsolatos értelmezést ezzel kikerülve. [26]

Így aztán az alapügyben eljáró bíróságnak nem volt más választása, mint az Európai Bírósághoz fordulni. Álláspontja szerint ugyanis az olasz törvények alapján valóban el kell utasítani az ügyész indítványát, de vajon ezen olasz rendelkezések összeegyeztethetőek-e a fent említett kerethatározat cikkeivel. A 2. cikk előírja ugyanis, hogy a tagállamok elismerik a sértett méltóságának kellő tiszteletben tartását, és a sértettek jogait és jogos érdekeit... minden tagállam biztosítja, hogy a különösen veszélyeztetett sértettek a különleges helyzetüknek legmegfelelőbb bánásmódban részesüljenek. A kerethatározat 3. cikke arról rendelkezik, hogy minden tagállam biztosítja a sértett számára a meghallgatás és a bizonyítékszolgáltatás lehetőségét, de ugyanakkor a sértetteket csak a büntetőeljárás céljainak eléréséhez szükséges mértékben hallgatják ki. A 8. cikk értelmében: „Minden tagállam biztosítja, hogy a különösen legvesélyeztetettebbek, akiket meg kell védeni a nyilvános bírósági tárgyaláson való tanúskodás következményeitől, jogosultak legyenek a bíróság határozata, alapján az adott állam jogrendje alapvető elveivel összeegyeztethető, bármely alkalmas eszköz igénybevétele mellett vallomást tenni, amelyekkel a fenti cél elérhető.”

Kérdés, hogy az ügyben szereplő kiskorúak tekinthetőek-e az irányelv szerinti különösen veszélyeztetett sértettnek, és, hogy az olasz jogszabályok nem korlátozzák-e szükségtelenül a kerethatározat rendelkezéseit, hogy csak a nemi vagy nemi jellegű bűncselekmények esetén adnak lehetőséget a tárgyaláson kívüli kihallgatásra?

Az ügy több tagállamot is megmozgatott és beavatkozóként kifejtették különböző nézeteiket. Véleményeik ismertetésére most azért térek ki röviden, hogy lássuk, mennyire ellentétes álláspontot képviselnek a tagállamok a Bírósággal szemben, és, hogy mennyire ragaszkodnak még mindig a szuverenitásukhoz büntető területen.

A francia és az olasz kormány mindenképp a feltett kérdés elfogadhatóságát kérdőjelezte meg, szerintük ugyanis a Bíróság válasza az alapügy eldöntéséhez nem szükséges. A francia kormány szerint a kérdést előterjesztő olasz bíróság a nemzeti jog helyett, a kerethatározat egyes rendelkezéseit akarja alkalmazni, holott köztudott, hogy az nem rendelkezik közvetlen hatállyal. Továbbá kitűnik, hogy a nemzeti jog kerethatározattal összhangban való értelmezése lehetetlen. Márpedig az uniós joggal összhangban való értelmezés nem vezethet contra legem értelmezéshez, sem magánszemély büntetőeljárásbeli helyzetének csupán a kerethatározat alapján való súlyosbodásához, az alapügyben azonban ez történne.[27]

Az olasz kormány az irányelv és a kerethatározat eltérő jogi sajátosságaira hívta fel a figyelmet és, hogy a kerethatározat nem kötelezi a nemzeti bíróságot a nemzeti jog uniós joggal összhangban való értelmezésére.

A svéd kormány és az Egyesült Királyság kormánya kifejezetten nem vitatta a kérdés elfogadhatóságát, de osztották az olasz kormány álláspontját, különös tekintettel arra, hogy az Európai Unióról szóló szerződés VI. címe keretében történő együttműködés kormányközi jellegű.

Összességében az mondható el, hogy a tagállamok véleménye szerint- mégha nem a legszélsőségebbeket vesszük figyelembe, miszerint a Bíróságnak egyáltalán nem kell foglalkoznia a kérdéssel- a kerethatározatnak nincs közvetlen hatálya és az uniós jogot nem lehet, nem kell a nemzeti joggal összhangban értelmezni. Igyekeznek hangsúlyozni és körülbástyázni, hogy a harmadik pillér kormányközi jellegű, és ragaszkodnak hozzá, hogy a büntető területeken szuverenitásukról nem mondtak le. Az EK szerződéstől eltérően az Európai Unióról szóló szerződés nem tartalmaz az EK 10. cikkben előírthoz hasonló kötelezettséget, márpedig a Bíróság a nemzeti jognak a közösségi joggal összhangban történő értelmezését többnyire a 10. cikkből vezeti le. A tagállamok tehát nem hajlandók a contra legem értelmezésre és még csak véletlenül sem fordulhat elő olyasmi, hogy a nemzeti jog helyett a kerethatározat szabályai kerüljenek alkalmazásra.

A Bíróságnak először tehát saját hatáskörére vonatkozóan kellett állást foglalni. Az előzetes kérdés elfogadhatósága tekintetében megállapította, hogy ugyanazok a szabályok alapján utasíthatja vissza az EU. 35. cikk alapján feltett kérdésekre a választ, mint azt az EK 234. cikk alapján megteheti. Eszerint az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés ügyre tartozásának a vélelmét csak kivételesen lehet megdönteni, ha nyilvánvaló, hogy a kérdésekkel érintett uniós jog értelmezése semmilyen kapcsolatban nem áll az alapjogvita tényeivel, vagy ha a probléma hipotetikus, vagy nem állnak a Bíróság rendelkezésére azok a tények és jogi körülmények, melyek a hasznos válaszadáshoz elengedhetetlenül szükségesek.[28] Jelen ügyben azonban ezek a körülmények nem állnak fenn, így tehát a Bíróság e feltett kérdés megválaszolását nem utasíthatja el.

Ezek után, ami a megválaszolendő kérdés lényegi elemét illeti, a Bíróság szerint az Unió szerződés megalkotói a szerződés VI. címében az EK. Szerződésben írtakkal azonos hatású jogi eszközök igénybevételének lehetővé tételét vélték hasznosnak az Unió céljai

megvalósításának hatékony elősegítése érdekében. A Bíróság az EU 35. cikkén alapuló hatáskörének jelentőségét erősíti meg az is, hogy bármely tagállam függetlenül attól, hogy tett-e alávetési nyilatkozatot vagy sem, jogosult fellépni és írásbeli észrevételeket tenni, a Bíróság előtt folyamatban lévő ügyekben. E hatáskört hatékony érvényesülésétől fosztanánk meg, ha magánszemélyek nem lennének jogosultak kerethatározatokra hivatkozni a tagállami bíróságok előtt az uniós joggal összhangban álló értelmezés érdekében.[29]Ezzel tulajdonképpen nem kevesebbet mond ki a Bíróság, mint azt, hogy a kerethatározatra tagállami bíróság előtt magánszemély is hivatkozhat az uniókonform értelmezés érdekében. Tulajdonképpen ezzel szinte egyfajta közvetett hatályát teremti meg a kerethatározatoknak.

A Bíróság érvel továbbá azzal, hogy az Unió számára nehéz lenne feladata teljesítése, ha a jóhiszemű együttműködés elve nem vonatkozna a büntető ügyekben történő együttműködésre. Ebből az következik, hogy az uniós joggal való összhangban álló értelmezés kötelezettsége, az Unióról szóló szerződés VI. címe keretében elfogadott kerethatározatokra is vonatkozik. A Bíróság azonban kimondja azt is, hogy a tagállamok uniókonform értelmezésének két korlátja van, mégpedig a jogbiztonság elve, és a visszaható hatály tilalma.

Jelen ügyben előterjesztett kérdés nem a terhelt bűnösségének terjedelmére vonatkozik, hanem bizonyításfelvétellel kapcsolatos. Az uniós joggal összhangban álló értelmezés nem szolgálhat a nemzeti jog contra legem értelmezéséhez, viszont megköveteli, hogy a nemzeti bíróság a teljes nemzeti jogot figyelembe véve mérlegelje, alkalmazható-e úgy a nemzeti jog, hogy ne vezessen a kerethatározatban foglaltakkal ellentétes eredményre.

A kerethatározat nem határozza meg a veszélyeztetett sértett fogalmát. Az azonban nem vitatható, hogy az ügyben szereplő kisgyermek, tekintettel életkorukra, valamint a sérelmükre elkövetet bűncselekmény jellegére és következményeire, a kerethatározat fent idézett rendelkezéseiben előírt, különleges védelem vonatkozásában, megfelelnek e minősítésnek. Az alapügyben irányadó szabályozás szerint, általában az előzetes nyomozás során tett vallomást meg kell ismételni a tárgyaláson, meghatározott esetekben azonban ettől el lehet térni. Ennek fényében a kerethatározattal elérni kívánt célok tekintetében, a tagállamoknak biztosítani kell, hogy a nemzeti bíróságnak lehetősége legyen különösen veszélyeztetett sértett esetén, valamely tagállam jogában ismert, előzetes bizonyításfelvételi eljáráshoz hasonló különleges eljárás, valamint különleges vallomástételi részletszabályok alkalmazására, ha ez az eljárás jobban megfelel a sértett helyzetének.[30]

Az Unió a közösségi jog általános elveiként tartja tiszteletben az alapvető emberi jogokat, melyet az emberi jogok, és alapvető szabadságok védelméről szóló Római Egyezmény deklará. Ennek fényében a tisztességes eljárásnak megfelelően, azt tiszteletben tartva szükséges a kerethatározatot értelmezni.

Összegezve elmondható, hogy a kerethatározat kérdéses cikkeit úgy kell tehát értelmezni, hogy a nemzeti bíróság számára biztosítani kell azt a lehetőséget, hogy kiskorú gyermekek részére, tanúvallomásuk számukra megfelelő védelmet biztosító részletes szabályok szerinti, nyilvános tárgyaláson kívüli és azt megelőző meglétét engedélyezze.

A döntés fontosságát abban látom, hogy bár korábbi döntéseknél is előfordult már olyan helyzet, amikor a saját jogát háttérbe szorítva kellett valamilyen közösségi jogi elvet érvényre juttatni valamely tagállamnak,[31]ami egyértelműen előrevetítette az uniókonform értelmezést, de a legegyszerűbben és legmarkánsabban ebben a döntésében kerül deklarációra immáron nemcsak a nemzeti jognak a közösségi joggal való összhangban történő értelmezése, hanem a nemzeti jognak az unió konform értelmezése is.

Az európai bírák célja és álláspontja az európai büntetőjog jövőbeli sorsát illetően egyértelműen determinált. Jelen ítélet meghozatalára ugyanis kevés idővel azután került sor,

hogy a francia és a holland népszavazás egyértelműen elutasította az európai alkotmány elfogadását. Az európai alkotmány vonatkozó rendelkezéseit áttekintve, egyértelműen találunk olyan rendelkezéseket, melyek a büntető területen történő együttműködés hatékonyságának a növelését célozzák. A Bíróság mondhatni hadat üzen a tagállamoknak ezzel az ítélettel és analóg módszerrel a közösségi jogban már a bírósági gyakorlat által kimunkált és a gyakorlatban alkalmazott alapelvet, nevezetesen a közösségi joggal összhangban álló értelmezés kötelezettségét, beülteti az európai büntetőjog területére is, ezúttal „unió konform” értelmezés formájában.[32]

IV. Kerethatározat megsemmisítésére irányuló eljárás[33]

2005. szeptember 15-én, a Le Monde nevezetű francia napilapban „a Luxembourgi Bíróság korlátozza a tagállamok szuverenitását a büntető ügyek terén” címmel jelent meg cikk.[34] Néhány hónappal később már a büntetőjogi folyóiratok is hasonló címmel cikkeztek.[35] Nem túlzok, ha azt mondom, hogy a Bíróság ezzel az ítéletével mondhatni forradalmi helyzetet teremtett. Több szempontból is egyedülállónak mondható ez a kerethatározat megsemmisítésére irányuló ügy, mert a Bíróság elég messzire ment hatásköri kérdések megválaszolása tárgyában. Bár korábban több határozatában is hangsúlyozta, hogy a büntetőjog alkotása a tagállamok autonómiája, és bár a büntetőjog közelítése kifejezetten a harmadik pillér kompetenciájába tartozik, most mégis deklarációra kerül, hogy a környezetvédelemmel kapcsolatos bűncselekményekkel szembeni hatékony fellépés közösségi szintű szabályozást igényel és irányelv formájában hozandó meg. Ez azt vonja maga után, hogy közösségi szinten fog születni a tagállamokra nézve kötelező jellegű irányelv, ami közvetlenül a tagállami büntetőjogot érinti, konkrétan büntetőjog alkotására kötelezi az államokat.

Ahogy fentebb azt már említettem a harc nemcsak az Unió és a tagállamok között folyik, hanem magán az Unión belül is ún. „pillérek harcának”[36]jelenségével találkozunk. Az egyedüli kérdés, hogy tartozhat-e a Közösség kompetenciájába büntetőjogi jogközelítés? Vagyis születhet-e közösségi jogi aktus, büntető tárgykörben? Az ún. kompetencia harc úgy néz ki, hogy lassan megoldódni látszik. A jogeseten keresztül nézzük meg, hogy mit is jelent a kompetencia harc, konkrétan kik között zajlik és mi a tulajdonképpeni tét?

Az Európai Unió Tanácsa 2003. január 27-én a Dán Királyság indítványára megalkotta a 2003/80/IB tanácsi kerethatározatot,[37]mely a környezet büntetőjogi védelmét célozza. A Tanács a kerethatározat megalkotásának jogalapjaként az Unióról szóló szerződés VI. címének, különösen a 29. cikkét, a 31. cikk e) pontját, valamint a 34. cikk (2) bekezdés b) pontját jelölte meg. Ennek megfelelően a kerethatározat preambulumban rögzítésre került, hogy az Uniót aggasztja, a környezettel kapcsolatos bűncselekmények elszaporodása és hatása, melyek növekvő mértékben terjednek át a tagállamok határain is. Éppen ezért ez az államok közös problémája, mely egységes, hatékony fellépést igényel.

A kerethatározat néhány környezetkárosító szándékos és gondatlan bűncselekményt határoz meg, és azok vonatkozásában, büntetőjogi szankció megalkotására hívja fel a tagállamokat. A szankcióval szemben támasztott elvárás, hogy hatékony, arányos és visszatartó legyen, beleértve súlyosabb esetekben akár a személyi szabadságtól való megfosztást, és a kiadatás alapjául szolgáló szankciókat is. A kerethatározat ezen kívül előírja, hogy meg kell teremteni annak a feltételeit is, hogy jogi személy is felelősségre vonható legyen a kérdéses bűncselekmények vonatkozásában.

A Bizottság még a kerethatározat elfogadása előtt felhívta a Tanács különböző szervei előtt a figyelmet arra, hogy szerinte a helyes jogi alap a jogalkotásra az EK szerződés 175. cikk (1) bekezdése lenne, továbbá, hogy a kerethatározat helyett, fogadja el a Tanács, a 2001. március 15-én előterjesztett európai parlamenti és tanácsi irányelv e cikkre alapított javaslatát. Az Európai Parlament is osztotta a Bizottság álláspontját a közösségi hatáskörök terjedelmét

illetően, és egyben felhívta a Tanácsot, hogy tartózkodjon a kerethatározat elfogadásától, viszont az irányelv tervezet elfogadását kifejezetten indítványozta.

A Tanács szembeszállva a Bizottság és a Parlament akaratával, nem fogadta el az irányelv javaslatot, viszont a kerethatározatba beépített bizonyos az irányelvben javasolt lényegi rendelkezést. A Bizottság a kerethatározatot elfogadó ülés jegyzőkönyvéhez egy nyilatkozatot csatolt, melyben kifejezte, hogy a Tanács nem járt el helyesen, mert a kerethatározat nem alkalmas jogi eszköz arra, hogy a tagállamok számára előírja a környezetkárosító bűncselekmények nemzeti szintű büntetőjogi szankcióinak megalkotását. A Bizottság továbbá úgy véli, hogy a Közösség rendelkezik hatáskörrel arra, hogy a tagállamokat nemzeti szintű szankciók, adott esetben büntetőjogi szankciók bevezetésére kötelezze, ha az valamely közösségi cél eléréséhez szükséges.

A jegyzőkönyvhöz csatolt nyilatkozatnál azonban a Bizottság tovább menve, dacolva a Tanáccsal, egy határozott lépésre szánta el magát és úgy döntött, hogy a közte és a Tanács között fennálló csatározást ideje a Bíróság elé vinni, ennek fényében kerethatározat megsemmisítését előirányzó keresetet indított a Tanács ellen.[38]

A Bizottság, ahogy arra már fentebb utaltam, azzal érvelt, hogy a Tanács nem helyes jogi alapot és nem a megfelelő fellépést választotta a kívánt cél elérése érdekében. A Bizottság – anélkül, hogy általános büntetőjogi hatáskört követelne a közösségi jogalkotónak - úgy véli, hogy a közösségi jogalkotó hatáskörébe tartozik az EK 175. cikk alapján a tagállamok kötelezése a közösségi környezetvédelmi szabályozás megsértése esetére vonatkozó büntetőjogi szankciók előírása, amennyiben úgy ítéli meg, hogy e szabályozás hatásosságának biztosítására ez a szükséges eszköz. A nemzeti büntetőjogszabályok, különösen a büntetőjogi büntetéssel sújtandó környezetkárosító cselekmények tényállási elemeinek harmonizációja, a kérdéses közösségi politikát szolgáló eszköznek tekintendő.[39] A Bizottság véleménye alátámasztására, több Bírósági esetre is hivatkozott.[40] Érvelt továbbá azzal, hogy a halászati vagy a közlekedési politika körébe tartozó több rendelet is a büntetőeljárás indítására kötelezi a tagállamokat, vagy korlátot szab az általuk bevezethető szankcióknak.[41]

Azt azonban a Bizottság sem állítja, hogy a kerethatározat egészét irányelvként kellett volna meghozni. Ezen kívül felvetette az eljárással való visszaélés kifogását is, miszerint célszerűségi szempontból választotta a Tanács a kerethatározatot, mint jogi eszközt, mivel az irányelv javaslat elfogadásához azért nem volt meg a szükséges többség, mert a tagállamok nagy része nem ismerte el a közösség jogalkotási jogát a környezetkárosító bűncselekmények szankcióinak előírása tárgykerében. A Parlament természetesen a Bizottság álláspontját osztotta a vitában. A Bizottság érdeke egy terület közösségiesítése iránt egyértelműen magyarázható azzal, hogy ezáltal magának tudhatja a kizárólagos jogalkotási kezdeményezés jogát, uralva ezzel gyakorlatilag minden jogterületet, a Tanácsnak csupán két lehetőséget hagyva, miszerint vagy elfogadja, vagy elutasítja a Bizottság jogalkotási kezdeményezését.[42]

Az ellenérdekű tábor képviselőiben a Tanács és a beavatkozó államok- Hollandia kivételével- előadták, hogy véleményük szerint a jelenlegi jogi helyzetben, a Közösség nem rendelkezik hatáskörrel a kerethatározatban írt magatartások büntetni rendelésére való kötelezésre. Érvelésükben hivatkoznak arra, hogy a büntetőjog területén a tagállamok nem mondtak le szuverenitásukról, ezt támasztja alá, hogy külön cím foglalkozik a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködéssel, mely csak az Unióra ruház a büntetőjog területén hatáskört, nevezetesen bizonyos bűncselekmények tényállási elemeinek meghatározását, és az alkalmazandó szankciókat illetően.

Meggyőző okfejtésként a továbbiakban azzal érvelnek, hogy a Bíróság soha nem kötelezett tagállamot büntető szankciók megalkotására. Azt is kifejtik, hogy a Bíróság sem kifejezetten,

sem hallgatólagosan nem határozott úgy, hogy a Közösségnek bármiféle hatásköre is lenne a tagállamok büntető jogszabályainak a harmonizálására, sőt mindig meghagyta a tagállamok választási lehetőségét a szankciók tekintetében. Ezen kívül minden esetben, amikor a Bizottság a Tanácsnak büntetőjogi kihatású közösségi jogi aktus meghozatalát indítványozta, a Tanács mindig is különválasztotta a büntetőjogi részt, és azt kerethatározat formájában hozta meg. A jelen határozat a büntetőjog harmonizációjára vonatkozik. Az, hogy a környeztkárosító bűncselekmények leküzdésére irányul, önmagában még nem alapozhatja meg a Közösségi hatáskört.[43]

Ezen határozott és meggyőző okfejtéseket követően, nem állt könnyű feladat előtt a Bíróság, hogy a tagállamokat ennyire érzékenyen érintő kérdésben állást foglaljon. Valójában a tagállamokat meglepő következtetésre jutott, amikor azt állapította meg, hogy a közösségi jogalkotót semmi nem akadályozhatja meg abban, hogy a büntetőjogi szankció eszközához nyúljon, amennyiben azt állapítja meg, hogy a környezet hatékony védelme érdekében ez lehet az egyedüli megfelelő, alkalmas eszköz. A Bíróság tehát a Bizottságnak adott igazat a vitában, olyan messze menve, hogy gyakorlatilag ezzel a közösségi jogalkotót felruházta azzal, hogy közvetlenül a tagállamok számára kötelező büntetőjogi rendelkezéseket, illetve a büntetőjoguk harmonizációját írja elő.

A Bíróság érvelését azzal kezdte, hogy feladata az, hogy gondoskodjon, hogy a Tanács által a VI. cím alapján elfogadott jogi aktusok ne bitorolják el az EK Szerződésben a Közösségnek jutott hatáskört. Ez azt jelenti, hogy abban az esetben, ha a Közösségi pilléren belül meghozható egy döntés, nem fordulhat elő, hogy a kérdést a harmadik pillérről vonatkozó szabályok szerint rendezzék. Megállapítja, hogy a környezet védelme a Közösség alapvető céljainak egyike.[44] A Bíróság több ízben utalt arra is, hogy egy jogi aktus jogi alapját bíróságilag vizsgálható objektív körülményekre kell támasztani, ilyen lehet az aktus célja és tartalma.[45] Márpedig a kerethatározat preambulumból egyértelműen megállapítható, hogy a cél környezetvédelem. Ami a kerethatározat tartalmát illeti, a 2. cikkben listát állít fel azokról a különösen súlyos környeztkárosító cselekményekről, amit a tagállamoknak mindenképp büntetniük kell. A Tanács a preambulumból úgy tűnik, hogy egyértelműen a büntetőjogi szankciót véli elengedhetetlen megoldásnak, mégis a kerethatározat meghagyja a tagállamoknak a választási lehetőséget, a szankció megválasztását illetően. Mindebből kitűnik, hogy a kerethatározat 1-7. cikkei fő tárgya, úgy céljuk, mint tartalmuk folytán, a környezet védelme, és e cikkeket az EK 175. cikk alapján érvényesen el lehetett volna fogadni. Erre tekintettel a kerethatározatot a maga egészében meg kell semmisíteni.

A Bíróság tagállami büntetőjogra gyakorolt hatása megmutatkozott már korai eseteknél, amikor dekriminalizációs kötelezettségeket írt elő. Ugyanakkor az asszimiláció elve kapcsán talákoztunk kriminalizációs kötelezettséggel, elég, ha például az Európai Bíróság előtt elkövetett hamis tanúzás, vagy hamis vád büntetni rendelésére gondolunk, melyet a tagállamoknak a belső jog szerinti hatékony védelemben kell részesíteni. Talákoztunk olyan szupranacionális jogtárgyakkal is, ami a Közösségek létrejöttének köszönhető létét, és emiatt új büntetőjogi védelmet igénylő jogtárgyként jelentkezett. Azonban a Közösségi jogalkotáson belül olyan normával, ami kötelező és közvetlenül van befolyással a tagállami büntető jogalkotásra, még nem igen volt példa. Most azonban ezzel az ítélettel maga a Bíróság hatalmazza fel a közösségi jogalkotót arra, hogy amennyiben a közösségi célok érdekében szükséges, nyugodtan fordulhat a büntetőjogi szankció eszközához. Mi ez, ha nem a harmadik pillér egyértelmű szupranacionális, ha úgy tetszik a közösségi irányba való eltolása?[46]

Valójában a kompetencia harc itt egy konkrét témára, nevezetesen a környezeti büntetőjogra levetítve dőlt el. Ez vajon azt jelenti, hogy a Bíróság kifejezetten a közösségi jogalkotó büntető jogalkotási kompetenciáját csak és kifejezetten ezen a területen ismerné el? Nem

hiszem, hogy ez így lenne. Véleményem szerint az ítélet jelentősége abban is áll, hogy a Bíróság eme döntésére hivatkozva, bármely területen, ami a közösségi kompetenciába tartozik, ha egyedüli hatékony fellépés a közösségi cél eléréséhez csak a büntetőjog eszköze lehet, a közösség céljai megvalósítása érdekében nyugodtan lehet majd a büntetőjog eszközrendszeréhez fordulni. Erre enged következtetni az a gondolat, miszerint a büntetőjogot is egy eszköznek tekinthetjük a „magasabb rendű közösségi célok” szolgálatában. Ezzel a döntésével véleményem szerint egy nagyot lépett előre a Bíróság az európai büntetőjog alakításában, és végérvényesen kijelölte annak az irányát. Karsai Krisztinát idézve: „az Európai Bíróság ezzel a döntésével továbblokte a Közösséget a ius puniendi megszerzésének az útján.”[47]

Arra a kérdésre, hogy mindez miért? Azt az egyetlen elfogadható választ tudjuk adni, hogy, ahol valóban az EK Szerződés keretein belüli célkitűzésről van szó, a kerethatározathoz képest a nagyobb hatékonyságú irányelvet kell segítségül hívni a közösségi célok megvalósítása érdekében. Fentebb már utaltam rá, hogy milyen különbségek vannak hatékonysági szempontból a két jogi norma között, ennek alapján az irányelv előnyei a bizonyos esetekben fennálló közvetlen hatályban és a közvetlen alkalmazhatóságban keresendők.

V. A harc folytatódik?

A fenti gondolatmenetemet, miszerint nem csak a környezeti büntetőjogra terjed ki a közösségi büntető jogalkotási kompetencia, talán egy folyamatban lévő ügy is alá fogja majd támasztani. A környezeti büntetőjogon kívül vannak más olyan területek is, ahol nem teljesen egyértelmű a büntető szabályozás mikéntje. A szellemi tulajdon védelméről, és a hajók tengersiznyezésével kapcsolatosan már egy-egy irányelv és egy-egy kerethatározat is készülöben volt. Sőt az utóbbi területhez tartózóan elfogadásra is került 2005. július 12-én a kerethatározat (2005/667/IB) és 2005. szeptember 7-én az irányelv (2005/35/EK) is. Az eredeti elképzelés az volt, hogy a korábbi esetet elkerülendő, a büntetendő magatartások körét a közösségi jog égisze alatt az irányelv fogja rendezni, míg a kerethatározat a minimum szabályokat és a tagállamok közötti együttműködés szabályait rögzíti majd. Ez az elképzelés is a Bizottság azon álláspontját tükrözi, hogy vannak olyan területei a büntetőjognak, amelyek megkívánják a közösségi jogalkotást. Nem képzelhető el ugyanis olyan eset, hogy a harmadik pillér elbitorolja a közösség jogalkotási kompetenciáját.

A Bizottság azonban nem állt meg ezen a ponton sem. Sokunk meglepetésére, miután úgy gondoltuk, hogy a Bizottság megelégszik a köztes megoldásokkal, rá kellett jönnünk, hogy megintcsak tovább lépett, és immár a jövőben nem támogatja a „kettős fedélű” megoldásokat, vagyis, hogy irányelv és kerethatározat együtt, egyidőben szabályozzon egy területet. Történt ugyanis, hogy a Bizottság keresetet nyújtott be a Tanács ellen a 2005/667/IB kerethatározat megsemmisítése végett.[48] A jogi indokai nagyon is hasonlóak az előbb ismertetett környezeti büntetőjogi esethez. Sőt magát a Bírósági döntést is segítségül hívva, a Bizottság véleménye szerint a kérdéses kerethatározat 1-10. cikkeiben meghatározott intézkedések a közös közlekedési politika hatékonyságának biztosításához szükséges büntetőjogi intézkedéseknek minősülnek, melyeket a 2005/35/EK irányelv fejlesztett ki, ezért a Bizottság úgy véli, hogy kerethatározat oszthatatlansága miatt, annak egésze sérti az EU Szerződés 47. cikkét, ezért jogellenes.

Nem lesz ez az ügy sem kisebb horderejű, mint az előbb említett esetek. A tagállamok elkeseredett harca a büntető területen szuverenitásuk megőrzése tárgyában mondhatni folytatódik, mivel jelenleg 21 tagállam, köztük hazánk is beavatkozóként részt vesz a Tanács oldalán.[49] Az ügy még folyamatban van, nem szeretnék ezért meggondolatlan jóslatokba bocsátkozni, de mindenesetre, amennyiben a Bíróság megsemmisíti a kerethatározatot, az a

Bizottság egyértelmű megerősödését jelenti majd az intézmények közötti csatározásban és megerősítést nyer, hogy immáron bármely kérdésben, mely a közösség központi célkitűzéseit érinti, a tagállamok számára kötelező jellegű büntető tárgyú jogforrások szülehetnek a Közösségi pillér keretein belül.

VI. Záró gondolatok

„Jelenleg konstatálhatjuk, hogy az Uniónak még nincs szoros értelemben vett saját büntető törvényhozó szerve-ilyen értelemben nincs uniós büntetőjog sem” -apostrofozta ezen megállapítását mintegy néhány évvel ezelőtt Bárd Károly.[50] Úgy tűnik, hogy a fent ismertettek alapján, lassan eljutunk odáig, hogy ez a megállapítás idejét múlttá válik. Többen bizonyították már az európai büntetőjog létét, és magának a büntetőjogi együttműködésnek a szükségességét egyetlen állam sem vonja kétségbe, a vita egyedüli tárgya az együttműködés mikéntje.[51]

Magam részéről a fenti ügyek tanulságaként arra a következtetésre jutottam, hogy bár még nem került sor gyakran a Bíróság előtt a harmadik pillérrel kapcsolatos döntés meghozatalára, de a meghozott döntések nagyon is fontosak, magukért beszélnek, és a Bíróság egyre erősebb hatáskört vindikál a közösségi jognak és a közösségi szerveknek a büntető ügyek területén. Ez a bűnügyi együttműködés szupranacionalizálása felé vezető utat jelöli ki. És bár elismerjük a büntetőjog területén az európaizálódás szükségességét, mégis a büntetőjogászok eddig nem látott erővel védik a hazai büntetőjogi rendszer sajátosságait.[52]

A Bíróságnak kiemelkedő szerepe lesz az európai büntetőjog útjának a kikövezésében és a tagállamokkal való elfogadtatásában, mivel a Bíróság döntései kötelezőek a tagállamok számára. Mondhatni hiába zárkóztak el, hogy elismerjék a nemzeti jog uniókonform értelmezését, hiába ódzkodnak attól, hogy a szuverenitásukból egyre többet engedjenek, a Bíróság döntéseit kötelesek végrehajtani. A Bíróság jogesetei pedig, kisebb vagy nagyobb intenzitással az uniós célkitűzések hatékony megvalósítása érdekében nem ijednek meg annak deklarálásától sem, hogy a közösségi jog területén szülessen a tagállamokra közvetlenül kötelező norma.[53] Egyértelműen megállapítható továbbá, hogy a nemzeti jogot is az unió jogával összhangban kell értelmezni. Ezt nevezhetjük közvetett hatálynak is, mely jogértelmezési konstrukciót a Bíróság az irányelvek hatékony megvalósítása érdekében hozta létre[54]és úgy tűnik, hogy most kiterjesztette a kerethatározatokra és a bűnügyi együttműködésre is.

A kérdés már tulajdonképpen csak az, hogy milyen intenzitással, milyen gyorsan fog ez a folyamat lezajlani. Annyi bizonyos, hogy a tagállamok részéről számíthatunk további ellenállásra, mire végre egyértelműen elfogadottá válik a tény, hogy az integráció a büntetőjogra is rányomta bélyegét.

Ágnes Pápai-Tarr[1]: Jusqu'ou peut aller le droit pénal européen?

Depuis l'entrée en vigueur du traité d'Amsterdam, la Cour de justice des Communautés européennes a de plus amples compétences dans le Titre VI du traité sur l'Union (3e pilier) consacré à la coopération policière et judiciaire pénale. À partir de ce moment on peut rencontrer plusieurs arrêts concernant le droit pénal. L'affaire Procédure pénale contre Maria Puppino joue un rôle essentiel parmi ces arrêts. C'était la première fois que la Cour de Justice des Communautés européennes a été saisie d'une question préjudicielle sur l'interprétation d'une décision-cadre adoptée dans le cadre du troisième pilier.

Dans cet arrêt la Cour souligne l'extention de l'obligation d'interpretation conformément à la décision cadre même si le résultat est contraire aux lois pénales ou procédure pénale internes.

Quelques temps après «La Cour de Luxembourg limite la souveraineté des États en matière pénale» -écrivait-on dès le 15 septembre 2005 dans un grand quotidien. Les revues juridiques en droit pénal ont adopté le même ton: «La Cour de justice des Communautés européennes limite la souveraineté des États en matière pénale.»

La Cour de Justice a déclaré que la protection de l'environnement constituait un des objectifs essentiels de la Communauté, c'est pourquoi la Communauté a la compétence pour rendre des décisions visant au rapprochement des sanctions des états membres dans ce domaine.

De nos jours la question du droit pénal européen est de plus en plus actuelle, malgré cette substantielle européanisation, de nombreux pénalistes et les états membres défendent plus que jamais les particularités nationales.

La présente contribution montre brièvement l'histoire du troisième pilier concernant la coopération policière et judiciaire. Puis j'analyse en détail ces deux arrêts mentionnés ci-dessus qui présentent la situation actuelle du droit pénal dans l'espace de l'Union européenne. En suivant les arrêts de la Cour de Justice on peut constater une forte européanisation dans ce domaine mais en même temps on peut voir une certaine «bataille» de compétence entre les institutions européennes notamment entre la Commission et le Parlement contre le Conseil. La Commission veut obtenir de plus en plus de compétence. En ce qui concerne les états membres, les participants dans le procès préjudiciel combattent contre la Commission et accentuent qu'il faut que le troisième pilier reste dans le cadre de coopération intergouvernementale et ils ne veulent pas renoncer à leurs souverainetés et leurs spécialités dans le domaine pénal. On peut dire qu'il y a deux champs de bataille dans le droit pénal européen, d'une part entre les institutions européennes, d'autre part entre les états membres et l'Union.

Dans la «bataille» c'est la Cour qui essaie de résoudre ce problème, donnant de plus en plus de droit à la Commission, renforçant les éléments communautaires dans le troisième pilier. Malgré les protestations des États membres, la Cour limite leurs souverainetés en matière pénale. La communautarisation de droit pénal a déjà commencé mais il reste beaucoup de questions ouvertes. Dans mon article, j'ai posé ces questions et j'ai essayé de trouver les réponses possibles présentant les arguments des différentes parties.

[1] Assistant lecturer at University of Debrecen Faculty of Law; Criminal Procedure Department

Felhasznált irodalom

1. A.E. VERVAELE John, Le droit pénal européen vers un droit pénal fédéral?, In. Le droit pénal à l'aube du troisième millénaire Mélanges offerts à Jean Pradel, CUJAS 2006.
2. BÁRD Károly, Az európai Emberi Jogi Egyezmény szerepe az „európai büntetőjog” alakításában, Büntetőjogi Kodifikáció 2003/3.
3. BELLESCIZE Ramu, La Cour de Justice des Communautés européennes limite la souveraineté des États en matière pénale (À propos de l'arrêt de la CJCE du 13 septembre 2005), Droit pénal, 6 décembre 2005.
4. FARKAS Ákos, A büntetőjogi együttműködés néhány problémája az Európai Unióban, Kriminológiai Közlemények XXXVII. Bp., 2001.

5. Hans Jörg ALBRECHT, A büntetőjog európaizálása és a belső biztonság Európában, Belügyi Szemle, 2000/3.
6. IDOT Laurence, Droit de la Communauté et de l'Union européenne, Jurisprudence de la CJCE et du TPICE Procédures communataires quasi répressives, RSC. Janvier-mars 2004.
7. KARSAI Krisztina, Az európai büntetőjog röögös útján, Magyar Jog, 2006/01.
8. KARSAI Krisztina, Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései, KJK KERSZÖV. 2004.
9. La confiance mutuelle dans l'espace pénal européen/Mutual trust int he European Criminel Area, Edite par Gilles de Kerchove, Anne Wayenbergh, Institut d'Études Européennes, 2005. Bruxelles.
10. LIGETI Katalin, Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban, KJK KERSZÖV, Bp. 2004.
11. LEBLOIS-HAPPE Jocelyne, Le droit national s'interprète á la lumière et dans le sens d'une décision-cadre, AJ Pénal No. 12/2005.
12. MANACORDA Stefano, Droit de la Communauté et de l'Union Européennes, Judicial activism dans le cadre de l'Espace de liberté, de justice et de sécurité de l'Union européenne, Revue Sciences Criminelles, oct-déc 2005.
13. MANACORDA Stefano, Reconnaissance mutuelle et droits fondamentaux dans l'Espace de liberté, de securité et de justice de l'Union européenne: un développement inégal. RSC. octobre/décembre 2006.
14. NAGY Ferenc, KARSAI Krisztina, A kerethatározat, Büntetőjogi Kodifikáció, 2003/1-2.
15. PRADEL Jean, CORSTENS Geert, Droit pénal européen, Dalloz, 2002.
16. SZÚTS Márton, Az Európai Közösségek Bírósága eljárásainak büntető vetületű gyakorlatából. Wiener A. Imre Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica. Az ELTE Állam-és Jogtudományi Karának tudományos kiadványai. Libri Amicorum 16. KJK KERSZÖV Bp., 2005.
17. WASMEIER, Martin-THWAITES, Nadine, The „battle of the pillars” : does the European Community have the power to approximate national criminal law, European Law Review, 2004/29.
18. WEYENBERGH Anne, DE HERT Paul, PAEPE Pieter, L'effectivité du Troisieme pilier de l'Union européenne et l'exigence de l'Interpretation conforme: La Cour de justice pose des jalons, (note sous l'arrêt Pupino, du 16 juin 2005, de la Cour de Justice des Communautés européennes), Rev. trim. dr. h. 69/2007.

Felhasznált jogesetek

1. Costa v. Enel C-6/64.
2. Simmenthal C-106/77.
3. Van-Duyn C-40/74.
4. Pupino ügy C-105/03.
5. Calfa ügy C-348/96.
6. Cowan ügy C-186/87.
7. Läärä ügy C-124/97.
8. Heinonen ügy C-394/97.
9. Lemmens ügy C-226/97.
10. Beck és Bergdorf ügy C-355/97.
11. Miraglia-ügy C-469/03.
12. Nunes és de Matos ügy C-186/98.
13. IMM.sz. Zwarteld C-2/88.
14. Titándioxid ügy C-300/89.
15. Huber ügy C-336/00.
16. C-440/05. sz.ügy.

17. C-176/03. sz. ügy.

18. Von Colson és Kamman C-143/83.

[1] A szerző a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszékének egyetemi tanársegédje

[2] Ld. Hans-Jörg ALBRECHT, A büntetőjog európaizálása és a belső biztonság Európában, Belügyi Szemle, 2000/3.17-40.továbbá KARSAI Krisztina, Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései, KJK KERSZÖV, 2004. 6. fejezet

[3] LIGETI Katalin, Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban, KJK KERSZÖV, Bp., 2004. 15.

[4] Sőt Karsai Krisztina felhívja arra is a figyelmet, hogy mik azok a közös vonások, amelyek valamennyi állam büntetőjogát, illetve annak fejlődését meghatározzák (pl. ugyanazok az alapelvek, az emberi jogok fokozott védelme stb.) KARSAI, i.m., 2. fejezet

[5] Ld. részletesen, PRADEL Jean, CORSTENS Geert, Droit pénale eurpéen, Dalloz, 2002. 5-6.

[6] Gondolnunk kell elsősorban tehát a bűnözés nemzetközivé válására, továbbá az új eddig ismeretlen bűncselekmények ugrásszerű megnövekedésére. Ezek közül a legfontosabbak a pénzmosás, az embercsempészet, a kábítószer kereskedelem és más szervezeten elkövetett bűncselekmények.

[7] Ilyennek tekinthető az Unió költségvetése, az Unió pénzügyi érdekei, vagy közéletének tisztasága.

[8] A német Alkotmánybíróság (Bundesverfassungsgerichtshof- BVerfG) 2005. július 18-i döntésével, némi túlzással a teljes implementációs törvényt megsemmisítette, hivatkozva egyrészt a saját állampolgár kiadatásának az alkotmányellenességére. Másrészt az átadásról való döntés ellen jogorvoslatnak nem volt helye és ez sérti az Alkotmányban biztosított jogorvoslati jogot. Lengyelországban szintén a saját állampolgár kiadatásával kapcsolatosan merült fel probléma, de a lengyel Alkotmánybíróság 2005. április 27-én meghozott határozatával, 18 hónapra elhalasztotta a büntető-eljárásjogi törvény vitatott rendelkezéseinek hatályon kívül helyezését. Ld. erről részletesebben: MANACORDA Stefano, Droit de la Communauté et de l'Union Européennes, Judicial activism dans le cadre de l'Espace de liberté, de justice et de sécurité de l'Union européenne, Revue Sciences Criminelles, oct-déc 2005. 948-951.

[9] Ebben a kérdéskörben alapügynek tekinthető a Costa v. Enel (C-6/64) illetve a Simmenthal (C-106/77) ügyek

[10] A módosításokat tartalmazó új szerződés szöveget a kormányközi konferencia alapján nevezzük Amszterdami Szerződésnek, mely 1999. május 1-jén lépett hatályba.

[11] Módosított EUSZ 34. cikk (2) b.) pont

[12] EKSZ 226-227cikk (kikényszerítési eljárások)

[13] Az első ügy, melyben a Bíróság kimondta az irányelv közvetlen hatályát a Van-Duyn (C-40/74) ügy volt.

[14] Később ismertetésre kerülő jogeset kapcsán azonban látni fogjuk, hogy ez nem teljesen van így, mivel a Bíróság kimondta, hogy tagállami bíróság előtt állampolgár hivatkozhat a kerethatározat nem megfelelő értelmezésére.

[15] NAGY Ferenc, KARSAI Krisztina, A kerethatározat, Büntetőjogi Kodifikáció, 2003/1-2. szám. 3.

[16] Büntetőeljárás tárgyában a legfontosabb irányelvek a 2001/220/IB. sz. kerethatározat, A sértett helyzetéről a büntetőeljárásban, továbbá a 2002/584/IB. Az európai elfogatóparancsról. Jelenleg is több a büntetőeljárást érintő kerethatározat van már tervezet formájában, így például. COM (2005) 91 végleges. Javaslat A Tanács Kerethatározata az Európai Unió más tagállamaiban hozott ítéleteknek egy új büntetőeljárásban való figyelembevételéről, COM (2004) 328. 2004.április 22., az eljárás alá vont személy jogairól a büntetőeljárásban, COM/2003/688 a bizonyítékok összegyűjtéséről büntetőeljárásban stb.

[16] C-105/03. sz. ügy 24. pont

[17] Ld. pl. A Calfa ügyet C-348/96, Cowan ügyet C-186/87

[18] ld. Läära ügy C-124/97 vagy Heinonen ügy C-394/97

[19] Lemmens ügy C-226/97

[20] Részletesen foglalkozik ezzel a kérdéskörrel SZÜTS Márton, Az Európai Közösségek Bírósága eljárásainak büntető vetületű gyakorlatából. Wiener A. Imre Ünnepi Kötet, Bibliotheca Iuridica. Az ELTE Állam-és Jogtudományi Karának tudományos kiadványai. Libri Amicorum 16. KJK KERSZÖV Bp., 2005. 420-429. ld. továbbá IDOT Laurence, Droit de la Communauté et de l'Union européenne, Jurisprudence de la CJCE et du TPICE Procédures communautaires quasi répressives, RSC. Janvier-mars 2004. 178-184.

[21] Ezt az ún. opting-in intézkedést az Amszterdami Szerződés a harmadik pillérben már ismert és több ízben alkalmazott rendelkezésekből vette át.

[22] 35. cikk (4) bekezdés

[23] C-105/03. Pupino-ügy

[24] 2001/220/IB. sz. kerethatározat, A sértett helyzetéről a büntetőeljárásban. Ez volt az első alkalom, amikor a Bíróság büntető tárgykörben hozott keret-határozatot előzetes döntéshozatali eljárás keretében értelmezett, ld. WEYENBERGH Anne, L'effectivité du troisième pilier de l'Union Européenne et l'exigence de l'interprétation conforme: La Cour de justice pose ses jalons (note sous l'arrêt Pupino, du 16 juin 2005, de la Cour de Justice des Communautés Européennes). Rev. Trim.dr.h. (69/2007) p. 269.

[25] Ld. olasz Büntetőeljárás Kódex 392. cikk

[26] MANACORDA Stefano, Droit de la Communauté et de l'Union Européennes, Judicial activism dans le cadre de l'Espace de liberté, de justice et de sécurité de l'Union européenne, Revue Sciences Criminelles, oct-déc 2005. 946.

[27] C-105/03.sz. ügy 24.pont

[28] Ld. C-355/97. sz. Beck és Bergdorf ügy. 22. pont.

[29] C-105/03. sz. ügy 38. pont.

[30] C-105/03. sz. ügy 56. pont.

[31] Ld. például C-469/03.sz. ügy. (Miraglia-ügy), ahol Hollandiának kellett háttérbe szorítani saját nemzeti szabályait, és ami nemzeti joga szerint res iudicatának minősült, az a Bíróság szerint nem tartozhatott a Schengeni Végrehajtási Egyezmény 54. cikkének, a ne bis in idem hatálya alá.

[32] Ld. részletesen. WAYENBERG Anne, DE HERT Paul, PAEPE Pieter, L'effectivité du troisième pilier de l'Union européenne et l'exigence de l'interprétation conforme: (note sous l'arrêt Pupino du 16 juin 2005, de la Cour de Justice des Communautés Européennes), Rev. Trim. Dr. h. 69/2007. 278-283.

[33] C-176/03. sz. ügy

[34] R.Rivais, Le Monde, le 15 septembre 2005.

[35] Ld. pl. R. de Bellascize, Droit pénale dé. 2005. étude 16)

[36] WASMEIER, Martin-THWAITES, Nadine, The „battle of the pillars” :does the European Community have the power to apprximate national criminal law, *European Law Review*, 2004/29. 613-635.

[37] HL L 29., 55.o., magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 6. kötet, 97.o.

[38] Az Unió Szerződés 35. cikkének 6. pontja értelmében a tagállamok, illetve a Bizottság a VI. címre alapozott kerethatározatok és határozatok érvényességének vizsgálatát kérhetik a Bíróságtól. Az érvényesség vizsgálatát hatáskör hiányára, lényeges eljárási szabály megszegésére, a Szerződés vagy annak alkalmazására szolgáló, bármely jogszabály megsértésre, vagy hatáskörrel való visszaélésre lehet alapítani.

[39] C-176/03. sz. ügy 19. pont.

[40] Ld. pl. C-186/98. sz. Nunes és de Matos ügyet, valamint a C-2/88. IMM.sz. Zwarteld és társai elleni ügyet.

[41] A Bizottság két konkrét közösségi jogi aktust is felhoz, mely konkrét szankciók bevezetésére kötelezi a tagállamokat, nevezetesen a 91/308/ EGK tanácsi irányelv a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásának megelőzéséről, és a 2002/90/EK tanácsi irányelv, a jogellenes be- és átutazáshoz, valamint a jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtás meghatározásáról.

[42] BELLESCIZE Ramu, *La Cour de Justice des Communautés européennes limite la souveraineté des États en matière pénale (Á propos de l'arrêt de la CJCE du 13 septembre 2005)*, *Droit pénal* 6 décembre 2005. 8.

[43] C-176/03. sz. ügy. 34. pont.

[44] EK. 2. cikk kimondja: a Közösség feladata, hogy előmozdítsa a környezet minőségének magas szintű védelmét és javítását. Ennek megvalósítására a környezetpolitika végrehajtása szolgál.

[45] Ezt részletesen kifejtette a bíróság a C-300/89. sz. Titándioxid ügyben, vagy C-336/00. sz. Huber ügyben.

[46] A büntetőjog közösségiesítése kifejezést használja BELLESCIZE Ramu, *La Cour de Justice des Communautés européennes limite la souveraineté des États en matière pénale (Á propos de l'arrêt de la CJCE du 13 septembre 2005)*, *Droit pénal* 6 décembre 2005. című cikkében.

[47] KARSAI Krisztina, *Az európai büntetőjog röögös útján*, *Magyar Jog*, 2006/01. 6.

[48] C-440/05

[49] Ld. Ordonnance du président de la Cour le 25 avril 2006, dans l'affaire C-440/05, Ordonnance du Président de la Cour le 28 septembre 2006. dans l'affaire C-440/2006.

[50] Ld. BÁRD Károly, *Az európai Emberi Jogi Egyezmény szerepe az „európai büntetőjog” alakításában*, *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2003/3. 3.

[51] Az együttműködés mikéntjére vonatkozó nézeteket ismerteti FARKAS Ákos, *A büntetőjogi együttműködés néhány problémája az Európai Unióban*, *Kriminológiai Közlemények*, XXXVII. Bp., 2001. 65-69.

[52] A.E. VERVAELE John, *Le droit pénal européen vers un droit pénal fédéral?*, In. *Le droit pénal á l'aube du troisième millénaire Mélanges offert á Jean Pradel*, CUJAS 2006.

[53] Ld. C-176/03. sz. ügy.

[54] Ld. részletesen a C-143/83. sz. Von Colson és Kamman ügyet, melyben először mondta ki a Bíróság az irányelvek közvetett hatályának elvét. „A tagállami jogot úgy kell értelmezni, hogy az lehetőség szerint tegye lehetővé az irányelv hatékony érvényesülését.”